

Keywords: expedition, forms of educational work, toponymic materials, Museum

УДК 37 (09) (477.53) «18/19»

**ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА В ЖІНОЧИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
ПОЛТАВЩИНИ (КІНЕЦЬ ХІХ - ПОЧАТОК ХХ ст.)**

**І. В. ТОНКОНОГ, аспірантка Інституту педагогічної освіти та освіти
дорослих (м.Київ)**

Анотація. У статті здійснено аналіз процесу становлення педагогічної техніки як складової педмайстерності майбутніх вчительок в жіночих навчальних закладах Полтавщини в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. Автор переконливо доводить, що в жіночих закладах регіону існувала цілісна система підготовки вчителя, яка спрямовувалась на формування вмінь та навичок педтехніки, яка здійснювалась під час викладання педагогічних та філологічних дисциплін, позааудиторної роботи, педпрактики, самостійної та індивідуальної діяльності вихованок.

Ключові слова: педагогічна техніка, педмайстерність, вчитель, педагогічна практика, жіночі навчальні заклади, спілкування, саморегуляція

Постановка проблеми Успіх педагогічної діяльності багато в чому визначається постаттю вчителя, залежить від рівня його майстерності, яка в свою чергу складається з педагогічної техніки, педагогічних здібностей, гуманістичної спрямованості, професійної компетентності. Хороший учитель — завжди яскрава особистість, яка має власну техніку впливу, взаємодії, спілкування, саморегуляції. Розвиток теорії та практики навчання у сучасному світі висуває нові вимоги до рівня майстерності вчителя, органічного поєднання традиційних та інноваційних способів впливу на учнів.

Педагогічна майстерність характеризується високим рівнем розвитку спеціальних узагальнених вмінь, і, звичайно, суть його - в особистості викладача, його позиції, здатності керувати діяльністю на високому рівні. Велике значення у цьому контексті має володіння вчителем педагогічною технікою.

У педагогічній науці немає єдиного підходу до визначення педагогічної техніки. Володіння цією технікою відзначається вмінням перетворювати на апарат педагогічного впливу свої емоції, голос (тон, силу, інтонацію, жести, міміку).

Незважаючи на низку підходів до розуміння сутності педагогічної техніки, є загальні істотні риси, які її характеризують, зокрема: культура спілкування вчителя з учнями та стиль спілкування; саморегуляція діяльності, управління внутрішнім самопочуттям, вміння тримати увагу; зовнішньо-естетична виразність: міміка, пантоміміка, зовнішній вигляд педагога; володіння мовою (голос, дихання, дикція, грамотність, лексичний запас, образність, інтонаційна гнучкість, емоційна виразність, тощо).

Аналіз останніх публікацій з дослідження Аналіз процесу формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя розглянуто в наукових розвідках Є.Барбіної, І.Зязюна, Н.Кузьміної, Н.Тарасевич та ін. Жіночу освіту в Укра-

їні досліджували О.Аніщенко, О.Бабіна, В.Вірченко, Т.Сухенко, В.Трикова, Н.Щербак та ін. Сутність підготовки жінок у середніх закладах Полтавської губернії досліджували у своїх роботах В.Василенко, В.Жук, Л.Клевак, В.Михайловський, І.Петренко, Т.Пустовіт, М.Сумцов, Т.Тронько та інші науковці. Питання підготовки дівчат до вчительської діяльності аналізували Н. Кочерга, Н.Московченко, І.Павловський. Проте недостатньо розглянуті питання процесу становлення та формування вмінь та навичок в майбутніх вчительок основ педагогічної техніки в жіночих закладах Полтавщини кінця ХІХ – початку ХХ ст. як регіону, що мав глибокі традиції підготовки вчителів. З цих позицій актуалізується проблема звернення до творчої спадщини організації і здійснення навчально-виховної діяльності навчальних закладів регіону, творче переосмислення ідей яких сприятиме кращому їх впровадженню у сучасну теорію та практику.

Мета статті – здійснити аналіз процесу становлення педагогічної техніки як складової педмайстерності в жіночих навчальних закладах Полтавщини в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу Освітні реформи 60-х рр. ХІХ ст. поставили питання про необхідність підготовки фахово освічених учителів навчання. Розширення мережі жіночих закладів підготовки вчителів, виникнення нових стало нагальною потребою губернії у досліджуваній період. Це було регламентовано низкою законів: «Наказом Ради навчальних закладів про заснування Маріїнських жіночих училищ» (1858 р.), «Положенням про жіночі училища Міністерства народної освіти» (1858 р.), Проектом «Положення про жіночі училища Міністерства народної освіти» (1860 р.), «Положенням про жіночі гімназії і прогімназії народної освіти» (1870 р.). Проект «Положення про підготовку вчителів для гімназій та прогімназій» (1865 р.) регулював підготовку вчителів в університетах, яка ґрунтувалась на засвоєнні основ теоретичних наук, вивченні курсу «педагогіки», педагогічній практиці в прикріпленій школі.

Як вказують дослідники, на території Полтавщини у пореформений період був 51 навчальний жіночий заклад, а у 1917 р. нараховувалося вже 246 таких установ, серед яких: інститут шляхетних дівчат, Маріїнська жіноча гімназія, 17 міських жіночих гімназій, 2 приходських жіночих училища, 3 жіночі професійні школи, 4 жіночі прогімназії, 54 жіночі майстерні, 2 єпархіальні жіночі училища, 71 церковнопарафіяльна школа, 5 жіночих шкіл грамоти та ін. [7, с. 125].

Вивчення навчальних планів і програм, протоколів засідань педагогічних рад жіночих гімназій, Полтавського інституту шляхетних дівчат, єпархіальних училищ Полтавщини в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. показало, що для цих закладів було характерним пильна увага викладачів до формування педагогічної техніки як складової педмайстерності.

У 1818 році з ініціативи генерала-губернатора Миколи Рєпніна було відкрито інститут шляхетних дівчат у Полтаві. Заклад здійснював навчання і виховання дівчаток сто років. Згідно з статутом до установи приймали дівчаток осіб дворянського походження, пізніше з сімей духовенства та купців у віці від 6 до 18 років. Вихованки опановували курс навчання упродовж спочатку 9, а потім – 7 років.

За спогадами сучасників, вчителі інституту шляхетних дівчат прищеплювали вихованкам любов до української мови, свідомо орієнтуючи на оволодіння літературною мовою в найрізноманітніших ситуаціях – не тільки при розв'язанні ділових питань, проблем, а й у спілкуванні з друзями, батьками, незнайомими людьми. Зокрема директриса закладу скаржилась на законоучи-

теля Микиту Дашкевича, який часто спілкувався українською мовою [3, арк. 105].

Курс навчання складався з багатьох предметів, розподілених по класах: Закон Божий, російське читання, письмо, граматики, риторика, арифметика, історія, географія, логіка, французька та німецька мова, фізика, каліграфія, малювання, рукоділля, співи, музика та танці.

Педагогічна практика вихованок у випускному класі, після закінчення якого вони отримували кваліфікацію домашніх вчительок, мала чітку структуру: щодня дві інститутки повинні були чергувати як помічниці класних дам. Зокрема, до кожної вихованки прикріплювалися по 2 пепіньєрки, які по черзі займалися з маленькими дівчатками нижчих 4 класів, а у випадку хвороби класної дами її заміняли. У такий спосіб формувалась техніка мовлення випускниць: мовленнєва культура; майстерність переконуючого та сугестивного впливу, вміння обирати оптимальний стиль в навчально-виховній діяльності; уміння ставити запитання, слухати відповіді, оцінювати навчальну діяльність дітей; здатність керувати своїм психічним станом і станом вихованців [9, с.89].

Вивчення педагогічної літератури дало змогу встановити, що в навчально-виховному процесі інституту шляхетних дівчат велику увагу приділяли важливому елементу педагогічної техніки - вмінню управляти як своїм психічним станом, емоціями та настроєм, так і настроєм учениць, яких навчали під час педагогічної практики. Вихованок інституту націлювали під час практики створювати таку духовну, інтелектуальну та емоційну обстановку під час спілкування, де панувала б атмосфера довіри, добра, людяності, взаєморозуміння та психологічної взаємопідтримки. "Старатися, щоб дівчата не звикали надмірно пишати або мати понурий вигляд. Над усе настановляти їх в основах благородності, доброзичливості, благопристойності, благородної, а не вимушеної ввічливості й усіх добродійностей. Щоб від юності й до віку привчені були до добродійності, ввічливості, лагідності й приємних розмов не тільки з рівними, але з найостаннішими, якого б звання хто не був" [там само, с. 122]. Схвалювалося під час практики використання прийомів: зміна методів роботи, емоційність, активність учителя, цікаві приклади, дотепні зауваження тощо.

У 3 старшому класі інститутки вивчали «Риторику». Під час вивчення курсу вихованкам пропонували ознайомитися з поняттями інтонаційно-виразних засобів мовлення; образності мови та засобів створення образності; особливостями підготовки публічної промови; правилами і помилками висунення тези, аргументацій і демонстрацій; тактикою оратора; характеристикою запитань і відповідей у полеміці; законами логічного мислення; основними ораторського мистецтва; загальними ознаками мовної культури оратора та мовними нормами [там само, с. 154].

Викладачі російської словесності М.П.Ізволєнський (1875—1877 р.), І.А.Добротворський (1888—1893 р.) пропонували вправи з декламування та написання прозових творів. Під час вивчення курсу майбутніх вчительок вчили віддавати перевагу низьким тонам, чітко вимовляти слова, особливо їхні закінчення, робити невеликі паузи між словами й реченнями, уповільнювати мовлення і посилювати інтонацію на особливо важливих смислових моментах виступу. Вихованок націлювали на формування вмінь володіння голосом, інтонування, управління аудиторією [там само].

Навчання правильній вимові й звучанню голосу є не що інше, як набуття певних навичок, а це потребує щоденних вправ, а також постійних зусиль, які спрямовані на очищення мови взагалі й на підвищення загальної культури

людини. Саме тому викладачі закладу під час вивчення курсу пропонували виголошення доповідей в аудиторії, які були підготовленими вихованками заздалегідь, та доповіді-імпровізації [там само, с. 145].

Випускниці складали екзамени з усіх предметів. Екзамени були публічними, на яких вихованки в присутності всіх викладачів, адміністрації закладу, батьків та товаришів розповідали питання білетів, демонструючи свої знання. Це формувало ораторську майстерність, розвивало навички техніки мовлення: загальну культуру та навички зв'язного мовлення [там само, с. 176].

Вивчення матеріалів дало змогу встановити, що навчальні програми з російської словесності націлювали вихованок не лише на ознайомлення та прилучення учнів до найвищих досягнень російської та світової літератури, а й на формування загальної читацької компетентності, розширення культурно-пізнавальних інтересів, сприяння всебічному розвитку, духовному збагаченню вихованок. Програма передбачала таку організацію навчально-виховного процесу, за якої викладачі не вимагали прийняття єдиної думки, лише спонукали до висновків, які вихованки вчилися робити самостійно. Це, у свою чергу, сприяло розвитку вмінь та навичок техніки мовлення [там само, с. 159].

Вміння та навички техніки мовлення формувалися також під час вивчення педагогічних дисциплін. Зокрема, в пояснювальній записці до курсу «Педагогіка» Л.Й.Корженевського зауважувалося, що «...вчителю потрібно навчатися виразному мовленню не лише для того, щоб справляти блискуче враження в товаристві або в аудиторії, а щоб через мову впевнено навіювати учням ідеї законності, переконувати...» [там само, с. 143].

Оволодіння вміннями педагогічної техніки вихованок жіночих гімназій відбувалося як і в інституті шляхетних дівчат, на заняттях філологічного та педагогічного циклів. Вивчення архівних матеріалів свідчать про те, що, вивчаючи іноземні мови, російську словесність в учениць формувався інтерес до предмету і прагнення до самовдосконалення, розвиток комунікативних вмінь та навичок. Під час вивчення творів вихованки не лише аналізували персонажів, а й вправлялися у красномовстві. Особливу увагу викладачі жіночих гімназій приділяли виразності мовлення учениць, яка досягалася вмільм інтонуванням залежно від змісту, умов спілкування, а також шляхом доречного вживання зображальних засобів (епітетів, метафор, порівнянь), засобів образності, словесної наочності [11-14].

Невід'ємну частину досконалої техніки мовлення складає ясність промови. Саме тому викладачі російської словесності жіночих гімназій Полтавщини пропонували вихованкам вправи з декламації кращих віршів та прозових творів та їх аналізу. Це сприяло не лише розвитку творчих і комунікативних здібностей вихованок, їхнього самостійного і критичного мислення, культури полеміки, вміння аргументовано доводити свою думку, а й формувало навички чіткої дикції, адже велика увага зверталася під час виконання вправ на цей аспект [13, арк. 46-88].

Вихованки жіночих гімназій Полтавщини виконували різноманітну кількість завдань практичного характеру: реферати з педагогіки та предметів спеціальності, аналіз підручників та посібників зі спецметодик, письмові творчі завдання з різних дисциплін [14, арк. 86]. Такі вправи були спрямовані на формування вмінь техніки мовлення учениць гімназій. Наприклад, перелік тем з педагогіки викладача Полтавської Маріїнської жіночої гімназії був таким: «Про розвиток релігійних почуттів в учнів», «Гра як дзеркало дитячого життя», «Праця як найкращий метод виховання», «Значення материнського впливу у

вихованні», «Вплив сімейного виховання на формування поглядів Дістервега, Песталоцці, Фребеля, Гербарта» та ін. Теми творів з дидактики: «Правила навчання», «Про якості вчителя», «Букварна система навчання XVIII ст.», «Використання наочності на уроках», «Про необхідність спостереження над своєю діяльністю вчителя» та ін. [11, арк.94].

Заняття вихованок 8 педагогічного класу гімназій, після закінчення якого випускниці отримували звання домашніх наставниць або домашніх вчительок, полягали у виконанні обов'язків помічниць виховательок 3 нижчих класів гімназій. Спочатку практиканткам доручали по 3-4 учениці з числа маловстигаючих, а потім їх залучали до виховання цілого класного колективу.

У архівних метаріалах читаємо про діяльність Маріїнської жіночої гімназії м. Полтави: «З щоденників практиканток можна побачити, з якою турботою кандидатки визначали причини неуспішності учениць, різноманітними засобами та методами пробудили інтерес в них до навчання... Педагогічним щоденникам кандидаток надавалась особлива увага з боку персоналу закладу. Це були важливі досліди в практичній психології вихованок. Читання щоденників позитивно впливає на викладача, оскільки відчутна теплота, віра в справу, якою живуть кандидатки...» [там само, арк. 64].

Жіночі єпархіальні училища створювалися за статутом для дітей духовенства та для інших верств населення за оплату від духовенства з 6-річним терміном навчання з правом після закінчення закладу на звання домашньої вчительки тих предметів, з яких вихованка виявляла найкращі успіхи.

Полтавське жіноче єпархіальне училище було відкрите 17 жовтня 1868 року, з 1873 р. було створено шостий клас із вивченням педагогіки [1, с.809].

Навчальний план Полтавського єпархіального жіночого училища передбачав вивчення таких предметів: Закон Божий, російська та слов'янська мова, чистописання та малювання, арифметика, російська граматики, слов'янська граматики, загальна географія, російська та загальна історія, фізика, церковні співи, рукоділля (крій, шиття, в'язання), космографія, музика, педагогіка, гімнастика [1, с. 1059]. Окрім того вихованки навчалися опановували гру на роялі, скрипці [там само, с. 1081]. З 1876 н. р. учениці вивчали 2 іноземні мови: французьку та німецьку.

При Полтавському єпархіальному жіночому училищі 30 січня 1877 р. відкрита жіноча недільна школа, а 1 листопада 1887 р. - постійна зразкова жіноча школа, у якій вихованки повинні були практично освоїти методику викладання предметів початкової школи та формувати базовий рівень педагогічної майстерності.

Викладач педагогіки Г.Істомін доклав значних зусиль щодо організації та структурування педагогічної практики. Учениці згадували про особливу піднесеність, зацікавленість та вимогливість свого навставника у проведенні практичних занять у школі, під час яких значна увага приділялась не лише вмінню доступно пояснювати матеріал, а й умінню переконувати, мовним умінням [4, с.786].

Педагогічна практика вихованок під керівництвом В.П.Щеглова набула більшої системності, полягала в щоденному 2-тижневому відвідуванні уроків вчителів-предметників, вивченні та дослідженні учнівського колективу та окремих учнів, підготовці та проведенню уроків, виконанню різних доручень вчителів, організації дозвілля учнів. Окрім того, практикантки писали плани-конспекти уроків, обговорювали їх на заняттях з дидактики, вели щоденники спостережень та аналізували уроки товаришів [2, с.811].

Аналіз педагогічної літератури дав змогу зробити висновок, що під час відвідування уроків досвідчених вчителів школи, керівника практики, аналізу власних уроків, проведення дозвілля з учнями вихованки училища набували вмінь керувати своїм настроєм, стилем і тоном спілкування, інтонацією, поспішкою, поглядом, мімікою, рухами, ходом, умінням емоційної саморегуляції, культури та техніки мовлення [1, 2].

Формування мовленнєвої культури вихованок жіночого єпархіального училища відбувалося під час колоквиумів, індивідуальних консультацій та письмових робіт. Зокрема, як вказують часописи того часу, в Полтавському жіночому єпархіальному училищі різні види завдань були запроваджені з російської мови (перекази, твори, вправи). Наприклад, у 4 класі було введено 10 творів на рік (7 - зі словесності, 3 – з інших предметів). У 5 класі – 8 творів (3 - зі словесності, решта - з географії, історії, російської мови); у 6 класі – 6 творів (2 - зі словесності, решта – з космографії, фізики, історії, педагогіки). Індивідуальні консультації з літератури проводилися у призначений час та полягали в перевірці викладачем читання художніх творів та присвячувалися їх детальному аналізу. Це сприяло розвитку культури мовлення майбутніх вчительок. Ініціювалися позакласні недільні та святкові читання художньої літератури. Це сприяло розвитку умінь виразного мовлення у вихованок, оскільки велика увага викладачів зверталась на виразність їхнього мовлення. Виступаючи перед аудиторією, майбутні вчителі вчилися у такий спосіб саморегулюванню своїм психічним станом у спілкуванні, розвивали свої комунікативні уміння [2, с.747].

Лубенське жіноче єпархіальне училище з 7-річним курсом навчання, після закінчення якого дівчата отримували звання домашньої вчительки і мали право працювати у початкових школах, було відкрито 28 вересня 1908 року. У закладі з ініціативи викладача педагогіки Я.В.Ільмінського кількість годин на вивчення педагогічних дисциплін було збільшено з 2 до 6 год. на тиждень. Також викладачем введено експромти з метою розвитку аналітичного та педагогічного мислення, мовлення учениць, тобто такі вправи, які змушували швидко та дотепно розв'язувати задачі та ситуації [10, с. 578]. Твори писали з педагогіки, історії, географії, природознавства, фізики, словесності. Наприклад, з дидактики у 1908 навчальному році учениці досліджували проблему «Необхідність спостереження за темпераментом учнів» [там само, с.482].

У жіночих гімназіях, єпархіальних училищах, інституті шляхетних дівчат часто організовували літературно-музичні вечори. Так, на літературно-музичний вечір, який відбувся 24 лютого 1910 року у Полтавському жіночому єпархіальному училищі, було запрошено вихованців Полтавської духовної семінарії, родичів вихованців, представників громадськості. На святі звучали твори українських та зарубіжних композиторів: П.Чайковського, А.Рубінштейна, В.Моцарта, Е.Гріга, Д.Россіні та ін. у виконанні вихованок закладу, вірші відомих російських поетів М.Лермонтова, Ф.Тютчева, О.Толстого та ін. Найбільший інтерес у глядачів викликало декламування байок Л.Глібова кращими вихованками закладу. Більше 30 учениць училища були залученими до організації свята. Це сприяло розвитку вмінь техніки мовлення майбутніх вчительок, адже сценічне мистецтво давало змогу вихованкам розвивати навички основ саморегуляції, долати страх перед аудиторією, розвивати культуру мовлення, створювати установку на оволодіння літературною мовою, розвиток умінь виразного мовлення [6, с. 680].

Вивчення протоколів педагогічних комісії жіночих гімназій з аналізу уроків

практикантів дають змогу встановити, що викладачами закладів особлива увага при аналізі зверталась на наявність у вихованок дидактичних, організаторських, сугестивних, перцептивних, комунікативних здібностей, техніки мовлення, здатності до саморегуляції, зонішньо-естетичної виразності. Так при аналізі уроку російської мови вихованки Прилуцької жіночої гімназії Олени Третьяк з теми «Закінчення прикметників чоловічого роду однини» рецензентка Тетяна Монькіна зауважувала, що «...трималась вчителька в класі вільно, хвилювання було майже непомітним, зуміла зацікавити темою уроку. Мовлення вчителя було чітким, виразним та голосним. Діти уважно слухали практикантку» [14, арк. 12]. При аналізі уроку російської мови на тему «Пояснювальне читання статті «Французи» практиканткою В. Бойко начальниця жіночої гімназії Прилук О.Попова вказувала, що «...практикантка ставилась до учнів привітно, зуміла залучити до роботи багатьох учнів, говорила голосно, пояснювала зрозуміло. Класом володіла, тримаючи дисципліну, постійно утримуючи увагу учнів. У складних ситуаціях вихованка виявляла дотепність: коли хлопчик викрикував з місця, підказуючи відповідь учениці, В. Бойко зробила слушне зауваження учню, не принижуючи дитину» [там само, арк.15].

Варто зауважити, що релігійно-моральне виховання учениць жіночих гімназій, єпархіальних училищ, інституту шляхетних дівчат, зокрема читання ранкових молитв, церковні співи також сприяло формуванню вмінь та навичок педагогічної техніки, оскільки розвивало вміння володіти голосом, інтонувати, сприяло його оптимальному емоційному забарвленню.

Висновки Аналіз архівних документів, педагогічної літератури довів, що навички педагогічної техніки як складової педмайстерності вихованок жіночих гімназій, Полтавського інституту шляхетних дівчат, жіночих єпархіальних училищ формувались під час викладання інтегрованих курсів «Педагогіки», «Дидактики», «Училищезнавства», дисциплін філологічного спрямування, риторики (Полтавський інститут шляхетних дівчат) та ін., під час виконання значної кількості індивідуальних завдань. Досконалість педагогічного мовлення як умови педагогічної техніки шліфувалася за допомогою низки вправ, що сприяли оволодінню даром слова. Участь у літературно-музичних вечорах вихованок усіх закладів підготовки вчителів регіону сприяло формуванню вмінь та навичок педагогічної техніки, розвивало творчі здібності вчителів, формувало інтерес до педагогічної професії. Ґрунтовному озброєнню вихованців закладів основами педагогічної майстерності, формуванню вмінь та навичок педагогічної техніки вихованців педагогічних закладів Полтавщини сприяла цілісна система практичної підготовки майбутнього вчителя. Вивчення протоколів засідань Педагогічних Рад, навчальних планів інституту шляхетних дівчат, жіночих гімназій, єпархіальних училищ доводить наявність продуманої, ґрунтовної системи загальноосвітньої та професійної підготовки майбутніх вчительок, яка містила у собі не лише засвоєння новітніх знань і практичні вправи по їх застосуванню, але й заняття, що сприяли формуванню педагогічної техніки як складової педагогічної майстерності. **Перспективи дослідження.** Стаття не вичерпує всіх аспектів заявленої проблеми, проте розкриває простір для подальших наукових пошуків, зокрема, ознайомлення з ідеями вчених регіону щодо розробки змісту професійно-педагогічної підготовки: інтеграції знань у змісті педагогічних навчальних дисциплін, посилення практико-орієнтованого спрямування методичної складової підготовки вчителя, збільшення різновидів і термінів проведення педагогічної практики, які суголосні з сучасною концепцією підготовки педагогічних працівників.

Література

1. 10-летие Полтавского женского епархиального училища // Полтавские епархиальные ведомости. – 1878. - №23. – с. 1057-1083.
2. 25-летие Полтавского женского епархиального училища// Полтавские епархиальные ведомости. – 1894. - №11. – с. 375- 411; №16. –с. 594-640; №18. –с. 648-675; №20. – с. 809- 854.
3. Дело управления Киевского учебного округа о характеристике, служащих средних учебных заведений в Киевском учебном округе. 1904 г. - ЦДІАК. – Ф.707, Оп.262, Од.збер.№5. -1-43.
4. Думитрашко В. Григорий Васильевич Истомина. Некролог // Полтавские епархиальные ведомости. – 1886. - №21. – с.784-789.
5. Ежегодный отчет директора Полтавской классической гимназии за 1879-80 уч. год // Полтавские епархиальные ведомости. – 1880. - №24. – с. 1171-1184.
6. Каменский А. Литературно-музыкальный вечер в Полтавском женском епархиальном училище // Полтавские епархиальные ведомости. – 1910. - №9. – с.660-664.
7. Клевака Л. Етапи навчально-виховної діяльності жіночих навчальних закладів Полтавської губернії (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) // Педагогічні науки. 2012. - №3. – с. 121-126.
8. Лубенское женское епархиальное училище и празднество в день его открытия // Полтавские епархиальные ведомости. – 1908. - №34. – с.1213-1222.
9. Мазанов П.И.Полтавский институт благородных девиц: 1818-1898. Архивные справки. - Полтава, 1899 г. – 324 с.
10. Отчет о состоянии Лубенского женского епархиального училища за 1908-1909 уч. год // Полтавские епархиальные ведомости. – 1910. - №7. – с. 467-483.
11. Отчет о состоянии Полтавской Мариинской женской гимназии за 1885-1886 гг. - ЦДІАК. – Ф.707, Оп. 87, Од.збер.№6756. -1-120.
12. Отчет о состоянии Прилуцкой жен. гимназии за 1890 г. - Чернігівський облдержархів. – Ф.1436, Оп.1, Спр.№20. – 1-26.
13. Переписка с Попечителем КУО о проведении приемных испытаний Прилуцкой жен. гимназии и программы из разных дисциплин. - Чернігівський облдержархів. – Ф.1436, Оп.1, Спр.№ 42.- 1-559.
14. Протоколы заседаний педсоветов женских гимназий КУО . 1915 р. - ЦДІАК. – Ф.707, Оп.199, Од.збер.№275. -1-103.

REFERENCES

1. 10-letie Poltavskogo zenskogo jeparhialnogo uchilicha //Poltavskije jeparhialnije vedomosti. – 1878. - №23. – s. 1057-1083.
2. 25-letie Poltavskogo zenskogo jeparhialnogo uchilicha //Poltavskije jeparhialnije vedomosti. – 1894. - №11. – s. 375- 411; №16. –s. 594-640; №18. –s. 648-675; №20. – s. 809- 854.
3. Delo upravlenia Kijevskogo uchebnogo okruga o karakteristike sluzaschih srijednih uchebnich zavedenijaych v Kijevskom uchebnom okruge. 1904 g. - TSDIAK. – F.707, Op.262, Od.zber.№5. -1-43.
4. Dumitrashko V. Grigorij Vasiljevich Istomin. Nekrolog // Poltavskije jeparhialnije vedomosti. – 1886. - №21. – s.784-789.
5. Jezegodnij otchet direktora Poltavskoj klassicheskoj gimnaziji za 1879-80 uch. God // Poltavskije jeparhialnije vedomosti. – 1880. - №24. – с. 1171-1184.
6. Kamenskij A. Literaturno-muzikalnij vecher v Poltavskom zenskom jeparhialnom uchiliche //Poltavskije jeparhialnije vedomosti. - 1910. - №9. – с.660-664.

7. Klevaka L. Etapi navchalno-vichovnoji dijaylnosti zinochich navchalnich zakladiv poltavskoj guberniji (dryga polovina XIX –pochatok XX st.) // pedagogicni nauki. - 2012. - №3. – s. 121-126.

8. Lubenskoje zenskoje jeparhialnoje uchiliche I prazdnestvo v den jeho otkritijay //Poltavskije jeparhialnije vedomosti. – 1908. - №34. – c.1213-1222.

9. Mazanov P.I. Poltavskij institute blagorodnich devits: 1818-1898. Archivnije spravki. – Poltava, 1899 g. – 324 s.

10. Otchet o sostojajnniji Lubenskogo zenskogo jeparhialnogo uchilicha za 1908-1909 uch.god //Poltavskije jeparhialnije vedomosti. – 1910. - №7. – c. 467-483.

11. Otchet o sostojajnniji Poltavskoj Marijinskoj zenskoj gimnaziji za 1885-1886 gg. - TSDIAK. – F.707, Op.87, Od.zber.№6756.- 1-120.

12. Otchet o sostojajnniji Prilutskoj zenskoj gimnaziji za 1890 g. – Tsernigiv obldezarchiv. – F.1436, Op.1, Spr.№20. – 1-26.

13. Perepiska s Popechitelem KUO o provedeniji prijemnich ispitaniij Prilutskoj zenskoj gimnaziji I programmi iz raznich distsiplin.– Tsernigiv obldezarchiv. – F.1436, Op.1, Spr.№42. – 1-559.

14. Protokoli zasedanij pedsovetov zenskich gimnazij KUO. 1915 g. - TSDIAK. – F.707, Op.199, Od.zber.№275.- 1-103.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНИКА В ЖЕНСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ ПОЛТАВЩИНЫ (КОНЕЦ XIX – НАЧАЛО XX В.)

И. В. Тонконог, аспирантка Института педагогического образования и образования взрослых (г.Киев)

Аннотация. В статье осуществлен анализ процесса становления педагогической техники как составляющей педагогического мастерства будущих учительниц в женских учебных заведениях Полтавщины в конце XIX – начале XX века. Автор убедительно доказывает, что в женских заведениях региона существовала целостная система подготовки учителя, которая направлялась на формирование умений и навыков педтехники, которая осуществлялась во время преподавания педагогических и филологических дисциплин, внеаудиторной работы, педпрактики, самостоятельной и индивидуальной деятельности воспитанниц.

Ключевые слова: педагогическая техника, педмастерство, учитель, педагогическая практика, женские учебные заведения, общение, саморегуляция

PEDAGOGICAL TECHNIQUE IN THE FEMALE ESTABLISHMENTS OF POLTAVA REGION (END OF XIX - BEGINNING OF XX CENTURIES)

I. TONKONOG, postgraduate student of the Institute of pedagogical education and adult education (Kiev)

Summary. In the article the analysis of process of formation of pedagogical technique as a component of pedagogical skill of future teachers in girls ' schools of the Poltava region in the late XIX – early XX century. The author proves that in women's institutions of the region there was a holistic system of teacher training, which was directed on formation of skills of medtehniki, which was carried out

during the teaching of pedagogical and philological disciplines, extracurricular activities, internship, independent and individual activity of pupils.

Key words: *pedagogical techniques peamistest, teacher, pedagogical practice, women's educational institutions, communication, regulation*

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

О. Г. ТУЛІМОВА, аспірант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Анотація. У статті розглядається необхідність формування управлінської компетенції майбутніх педагогів як невід'ємного фактору підвищення якості освіти. Розкрито зміст і суть понять «компетенція», «управлінська компетенція» та «управлінська компетенція майбутнього викладача». Особливий акцент поставлено на виявлення основних задач, функцій та складових управлінської компетенції майбутніх педагогів. Окреслюється характерні властивості управлінської компетенції як складової професійної компетентності викладача.

Ключові слова: *управлінська компетенція, якість освіти, викладач вищої школи, задачі, функції та складові управлінської компетенції*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Поява нових пріоритетів та соціокультурних цінностей на початку XXI століття зумовили виникнення нових вимог щодо професійної підготовки майбутніх викладачів. Однією з особливостей сучасного етапу розвитку освіти є підготовка менеджерів освіти. Об'єктивна необхідність інтенсивних змін педагогічних систем і процесів потребує високого рівня готовності викладача до управлінської діяльності, здатність, приймати правильні управлінські рішення; вміння адаптуватися в нестандартних ситуаціях. Підготовка конкурентоспроможних, професійно компетентних фахівців у галузі педагогіки є стратегічним завданням української системи освіти. Сьогодні, як ніколи раніше, якість людських ресурсів у значній мірі визначається рівнем володіння ними професійними компетенціями, управлінськими зокрема. Саме управлінська компетенція, на наш погляд, забезпечує високий рівень професіоналізму майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз зарубіжної та вітчизняної педагогічної та психологічної літератури показав, що проблема формування управлінської компетенції в ході професійної підготовки майбутніх педагогів розглядається у педагогічному, психологічному, акмеологічному та аксіологічному контекстах. Так, управлінський аспект професійної діяльності вчителя досліджували О.Анісімов, Ю.Бабанський, В.Бондар, Ю.Васильєв, П.Керженцев, Ю.Кулюткін, А.Макаренко, І.Підласий, В.Пікельна, О.Савченко, Г.Сухобська, В.Сухомлинський, Н.Тализіна, Н.Хмель, Є.Хриков, В.Якунін. Дослідженню основ педагогічного менеджменту й самоменеджменту присвячені роботи Н.Коломинського, М.Приходько, В.Симонова. Проблему підготовки

© О. Г. Тулімова, 2016